

Ruimte en inrichting

Speciaal (voor) verticaal

Versterken kwaliteit verticale groepen

Colofon

Uitgever: JSO Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling
Tekst: Isolde Verburgt, JSO
Datum uitgave: mei 2011

Met dank aan:

Pilotlocaties

- Kinderopvang Bim Bam, Naaldwijk
- Quadrant Kindercentra - Kinderdagverblijf de Harlekijn, Gouda
- Kinderopvang Snoopy, Leimuiden
- Kinderopvang Octopus - KDV Joriaantje, Delft
- Kinderopvang Octopus - KDV Ukkepek, Delft

Klankbordgroep

- Stichting Kinderopvang Barendrecht - Kok van der Meer
- NJi - Liesbeth Schreuder en Su'en Kwok
- JSO - Karin Vroonhof
- CMO Spectrum - Greet Tuczek en Thecla Brouwer

Bezoekadres: JSO Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling
Nieuwe Gouwe Westzijde 1
2802 AN Gouda
T 0182 547888
F 0182 547889
E info@jso.nl
www.jso.nl

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Copyright © 2011 JSO Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling
Uit deze uitgave mag niets worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, retrieval systemen of op welke andere wijze dan ook zonder toestemming van JSO.

Inhoudsopgave

1. Speciaal (voor) verticaal - Versterken kwaliteit verticale groepen	5
1.1 Inleiding.....	5
1.2 Praktische instrumenten en producten	6
1.3 Handleiding voor ruimte en inrichting	7
2. Inrichting en materialen per leeftijdsgroep	9
2.1 Baby's.....	9
2.2 Dreumesen	10
2.3 Peuters	11
2.4 Verticale groepen (alle kinderen samen)	13
3. Herinrichtingsplan	15
3.1 Fasen herinrichtingsplan	15
3.2 Herinrichtingsplan ontwikkelen	16
4. Geraadpleegde bronnen	19
5. Meer lezen en verder aan de slag	21
Bijlagen	
Bijlage 1 Checklist inrichting en materialen	23
Bijlage 2 Artikel 'Ondersteunend pedagogisch inrichten'	29

1. Speciaal (voor) verticaal - Versterken kwaliteit verticale groepen

1.1 Inleiding

Veel kinderopvangorganisaties werken met verticale groepen. Het werken met verticale groepen biedt voordelen, vooral op pedagogisch gebied. Kinderen komen in contact met kinderen van verschillende leeftijden en broertjes en zusjes kunnen in een groep geplaatst worden. Jongere kinderen worden zo extra gestimuleerd. Ouders vinden het prettig dat hun kind vier jaar in dezelfde groep met vaste medewerkers blijft. Als bijkomend organisatorisch voordeel, vergemakkelijkt het werken in verticale groepen een efficiënte planning en plaatsing van kinderen.

De verticale groep is een sociale leefgemeenschap: kinderen komen jong in contact met kinderen van andere leeftijden, hebben verschillende rollen en leren van elkaar. Allemaal aspecten die bijdragen aan de sociale ontwikkeling van kinderen.

Het werken in verticale groepen vraagt specifieke vaardigheden van de pedagogisch medewerkers. De organisatie van de groep, het inspelen op de verschillende specifieke (ontwikkelings)vragen van kinderen in uiteenlopende leeftijden en tegelijkertijd de verzorging, zijn aspecten die niet altijd gemakkelijk te combineren zijn. Het NCKO rapport 'Pedagogische kwaliteit van de opvang van 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven', mei 2009, bevestigt dit beeld.

Extra aandacht voor de ondersteuning van pedagogische kwaliteit in de verticale groep is dan ook wenselijk.

Daarom werkte JSO van februari 2010 tot en met juli 2011 aan het project 'Speciaal (voor) verticaal'. Hierbij willen we de voordelen van het werken in verticale groepen versterken en de nadelen zoveel mogelijk beperken. Het doel van het project is om alle aspecten die bij de pedagogische kwaliteit een rol spelen (specifiek bij verticale groepen) in kaart te brengen.

Op basis van die analyse (wat doet ertoe?) ontwikkelden we praktische instrumenten en producten, waarmee organisaties zelf aan de slag kunnen om de kwaliteit van hun verticale groepen te versterken.

Wat is een verticale groep?

In een verticale groep zitten kinderen van verschillende leeftijden samen in één groep. Er is sprake van een verticale groep als er in de groep kinderen van 0 tot 4 jaar zitten met een leeftijdsverschil van ten minste 2 jaar. Juist dat leeftijdsverschil vereist de extra aandacht voor de verschillende (ontwikkelings)behoeften van de kinderen. In de praktijk bestaan diverse varianten van verticale groepen, zoals dreumes- en peutergroepen van 1 tot 4 jaar, combigroepen voor baby's en peuters van 0 tot 3 jaar en groepen peuters van 1,5 tot 4 jaar.

In deze situaties dient er extra aandacht te zijn om tegemoet te komen aan de (ontwikkelings)behoefte van elk kind in de groep. De pilots in het project hadden groepen 0-4 jaar: de ontwikkelde producten zijn getest in 0-4 jaar groepen.

1.2 Praktische instrumenten en producten

‘Speciaal (voor) verticaal’ bestaat uit een reeks producten waarmee organisaties zelf aan de slag kunnen om de kwaliteit van hun verticale groepen te versterken. Bijvoorbeeld een quickscan, waarmee medewerkers hun situatie kunnen analyseren en verbeterpunten in kaart kunnen brengen. Daarnaast zijn diverse instrumenten beschikbaar voor het werken in verticale groepen.

De instrumenten zijn samen met kinderopvangorganisaties ontwikkeld na een grondige analyse van alle aspecten die specifiek voor verticale groepen bij de pedagogische kwaliteit een rol spelen. In vijf pilots zijn de producten getest. De ervaringen zijn in de definitieve instrumenten verwerkt:

Notitie ‘Dat wat ertoe doet versterken’

Quickscan, waarmee medewerkers hun verticale groep analyseren en verbeterpunten in kaart brengen.
Handleiding voor leidinggevende om een plan van aanpak samen te stellen.

Praktische instrumenten voor pedagogisch medewerkers, leidinggevenden/staf t.a.v.:

1. Pedagogische visie: pedagogisch beleid en verticaal werken
2. Ruimte en inrichting
3. Dagprogramma
4. Teamwork realiseren

Daarnaast zijn er twee deskundigheidsbevorderende instrumenten ontwikkeld:

5. Workshop ‘Omslag naar of start van verticale groepen’: voor startende verticale groepen of organisaties die overgaan tot het invoeren van verticale groepen.
6. Training ‘Inspelen op verticaal’: een training van drie dagdelen voor pedagogisch medewerkers¹.
Hoe te focussen op ieder individueel kind én de groep als geheel?

DVD met observatie- en inspiratiefragmenten uit de praktijk. De films zijn bedoeld om met elkaar in gesprek te gaan en ideeën op te doen. Inclusief instructiekaart met tips voor het gebruik van de DVD.

Inspiratieboekje met zes voorbeelden hoe verticale groepen kunnen werken aan structuur, programma, werkafspraken maken in het team, etc.

De producten kunnen afzonderlijk of in onderlinge samenhang ingezet worden. De dagelijkse praktijk staat centraal in alle producten.

---

¹ De training ‘Inspelen op verticaal’ is afzonderlijk af te nemen bij JSO.

1.3 Handleiding voor ruimte en inrichting

De inrichting van de ruimte vormt het visitekaartje van jouw kinderdagverblijf. Ouders en kinderen komen binnen en reageren op de uitstraling van de ruimte. Het beïnvloedt het welbevinden en het speelgedrag van de kinderen. Voor kinderen is het belangrijk dat ze rustig en ongestoord kunnen spelen, dat ze zich kunnen uitleven, dat er genoeg te ontdekken valt, dat ze contacten met andere kinderen kunnen maken en dat ze de pedagogisch medewerker kunnen vinden als ze haar/hem nodig hebben. In een verticale groep is dit van belang voor alle kinderen (0-4 jaar) in de groep!

Voor de pedagogisch medewerker is een fijne werkomgeving belangrijk. Ze zijn een groot deel van de week aanwezig.

Het doel van dit instrument is vragen beantwoorden en (in)zicht krijgen op:

- A. Zicht krijgen op wat de behoefte is per leeftijdsgroep m.b.t. inrichting en materialen.
- B. Is er (een uitdagende) ruimte in het lokaal voor:
  - kleine baby's;
  - kruipers en net-lopers;
  - peuters.
- C. Is er voldoende spelmateriaal voor alle leeftijdsgroepen in het eigen lokaal of een andere ruimte/groep aanwezig?

Hiervoor hebben wij instrumenten ontwikkeld om te beoordelen of de inrichting en materialen geschikt zijn voor eisen van de verticale groep. Dit zijn:

1. Overzicht per leeftijdsgroepen met betrekking tot inrichting en materialen (hoofdstuk 2);
2. Herinrichtingsplan (hoofdstuk 3);
3. Checklist (bijlage 1).

In dit instrument ruimte en inrichting leggen we de nadruk op de binnenruimte. De buitenruimte is natuurlijk wel van belang. Maar in dit document wordt het alleen aangestipt.

Wij hopen met dit instrument een bijdrage te leveren aan een veilige, warme en uitdagende omgeving voor alle kinderen in een verticale groep!

Veel succes en inspiratie bij het (her)inrichten van jouw verticale ruimte!

Gouda, mei 2011

Projectteam Speciaal (voor) verticaal

2. Inrichting en materialen per leeftijdsgroep

In de pedagogische visie van Loris Malaguzzi, ook bekend als de 'Reggio Emilia-benadering', wordt de ruimte beschouwd als de derde pedagoog (naast de andere kinderen in de groep als eerste en de volwassene als tweede pedagoog).

De ruimte, het gebouw en de buitenruimte, moeten ontmoetingen en samen spelen tussen kinderen mogelijk maken. De ruimte kan worden ingedeeld in verschillende activiteitsgebieden. Elk gebied heeft weer zijn eigen specifieke materialen. Voor kinderen is spel het middel om ervaringen op te doen.

Overzicht per leeftijdsgroep²

Kindercentra met verticale groepen gaan anders te werk dan in horizontale groepen. Omdat de leeftijdsverschillen groot zijn in een verticale groep, zal niet alleen het onderscheid rustig-druk een rol spelen, maar ook het onderscheid tussen grote en kleine kinderen.

Hieronder tref je een overzicht aan van de verschillende leeftijden en activiteiten die dat met zich meebrengt.

2.1 Baby's

Als baby's te veel prikkels krijgen, kunnen ze onrustig en huilerig worden. Daarom is het belangrijk om de hoeveelheid afleiding te beperken. Een rustig geluidsniveau, beperkt aantal voorwerpen/materialen en een beperkt gebruik van het aantal kleuren. Baby's maken een enorme ontwikkeling door, ook motorisch. Zodra ze daar aan toe zijn gaan ze oefenen met vaardigheden, zoals zich optrekken en zich over de grond bewegen. Sommige ontwikkelingen gaan vanzelf en bij andere hebben ze hulp van buitenaf nodig: bijvoorbeeld een trap beklimmen leren ze pas als er hoogteverschillen zijn om mee te oefenen.

Activiteiten

- *Een hogere en lagere ligplek*

Een lage plek is prettig voor de baby om naar de andere kinderen te kijken. Bijvoorbeeld: een kleed op de grond. Dit is minder afgesloten dan een box. Belangrijk is dat het tochtvrij is en dat de pedagogische medewerkers goed zicht op hebben op de baby. Een box op hoogte is prettig om het kind rustiger te laten liggen. De plek moet wel uitzicht bieden op interessante zaken, zoals kinderen en de omgeving buiten.

- *Beweegmogelijkheden*

Voor baby's die beginnen met rollen of kruipen is het belangrijk dat ze geen fysiek onveilige dingen tegen komen. Tegelijkertijd moeten ze vertrouwde mensen goed in de gaten kunnen houden. Voldoende vrij oppervlak en een hekje of stang aan de muur waaraan een kind zich kan optrekken is handig.

---

² Bronnen:

'Het Pedagogisch kader kindercentra 0 - 4 jaar', Elly Singer en Loes Kleerekoper, Maarssen 2009

'De stoelendans: ruimten inrichten voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen', Ine van Liempd en Ed Hoekstra, NIZW, 2000

- *Voelen, kijken en horen*
Een ideale omgeving stimuleert alle zintuigen. Dat wil niet zeggen dat er een overvloed aan prikkels moet zijn. Kleuren op de muur zijn zacht. Gebruik geen felle lampen aan het plafond (baby's kijken naar boven).
Zorg dat er niet teveel lawaai wordt geproduceerd: een radio die voortdurend aanstaat of activiteiten die dwars door elkaar plaatsvinden.
Een (onbreekbare) spiegel op kindhoogte is boeiend om naar te kijken. Ook kiekeboe spelletjes achter een gordijntje (onderkant verhoogde box bevestigen) is populair bij dreumesen.
- *Spelmateriaal*
Spelmateriaal voor de allerkleinsten kunnen een paar stevige plastic bekertjes zijn of ander huishoudelijk (veilig) materiaal. Materialen om te klimmen, te grijpen, harde en zachte materialen stimuleren de ontwikkeling van een kind.
- *Sociaal contact*
Al op jonge leeftijd maakt een kind contact met de mensen om zich heen. Hoe de taal- en spraakontwikkeling verloopt, hangt sterk af van de mogelijkheden van een kind om een ander te imiteren. De ruimte speelt hierbij een belangrijke rol. In een lawaaijke omgeving kunnen kinderen anderen minder goed verstaan.
- *Voeden en eten*
Dit is een belangrijk onderdeel voor baby's. Vaak zijn dit momenten waarop lichamelijk en sociaal contact vanzelf plaats vindt. De pedagogisch medewerker heeft even alle aandacht voor het kind. Een goede stoel (met armleuning) waar de pedagogisch medewerker een baby kan voeden is ideaal.
- *De slaapruijnte*
Dit moet voor kinderen een rustige en prettige plek zijn. Dit is soms lastig te organiseren op een verticale groep. Goede ventilatie is belangrijk. Elk bedje moet goed bereikbaar zijn en bij binnenkomst moeten alle kinderen goed te zien zijn. Met een rustige en veilige buitenruimte kun je de kinderen ook buiten laten slapen. Onder een afdakje in een kinderwagen, maar bij kou wel goed ingepakt.
- *De buitenruimte*
Voor baby's is het belangrijk dat er voldoende te zien is. Een beschutte plek is fijn, maar ook voldoende activiteitenplekken waar de kinderen kunnen spelen, uitleven en ontdekken.

2.2 Dreumesen

Het gedrag en de ontwikkeling van een dreumes varieert sterk: sprongen vooruit wisselen af met enige terugval. Dreumesen worstelen met het ontwikkelen van het 'ik' ('zelf doen') en onafhankelijker worden van de volwassenen terwijl ze tegelijkertijd nog sterk emotioneel verbonden zijn en steun nodig hebben. De wens tot zelf doen, ontdekken en hun groeiende behoefte aan controle in dagelijkse bezigheden zijn vaak in conflict met hun afhankelijkheid en verzorging van pedagogisch medewerkers. Dreumesen maken zich snel fysieke, sociale en taalvaardigheden eigen, maar dit vergt nog veel oefening.

Activiteiten

- *Rustig spel*
De dreumes zit graag af en toe op een rustig plekje. Om een puzzel maken, een boekje lezen of indrukken te verwerken.
- *Grof-motorisch spel*
Dreumesen hebben een enorme drang om te bewegen. Ze (leren) lopen, klimmen, glijden, stampen en willen dat eindeloos herhalen. Ze hebben behoefte aan plekjes binnen en buiten waar ze doorheen, onderdoor, achterlangs kunnen kruipen. Een duwkar waarin ze spulletjes kunnen vervoeren is vaak geliefd.
- *Constructiespel*
Zoals torens bouwen met blokken. Het is handig om deze ruimte te begrenzen voor de kruipers. Je kunt dit doen door middel van verrijdbare (lage) kasten of bakken.
- *'Hoeken'*
Dreumesen zijn geïnteresseerd in alles om hen heen. Hoeken met beperkte hoeveelheid interessant materiaal, zoals een poppenhoek of keuken met materialen lokken uit tot spel. Dit werkt het beste als het verschil duidelijk is, als ze vanaf een afstand kunnen zien wat ze daar kunnen doen.
- *Verzorging*
Dreumesen vinden het leuk om zelf, via een trapje, naar de verschoontafel te klimmen. Een dreumes heeft zo tijdens het verschonen een houvastpunt. Dan kan hij zich ergens aan vasthouden en steeds meer zelf doen. Staand ziet hij duidelijk wat de pedagogisch medewerker doet om hem/haar schoon te maken.
- *Sociaal contact*
Een tweejarige is vaak sterk op zichzelf gericht, maar ze beleven steeds meer plezier aan het samenzijn met andere kinderen. Ze nemen graag een leuke spelactiviteit van een ander over en vinden het leuk om achter elkaar aan te rennen of te stampen. Daar moet dus ruimte voor gemaakt worden.
- *Eten en drinken*
Voor de dreumesen kun je van de maaltijd een gezamenlijke activiteit maken. Dit is niet per se noodzakelijk. Dit hangt van je pedagogische visie af.
- *Buitenruimte*
Zorg voor een ruime en uitdagende buitenruimte, waar de dreumesen kunnen rennen, klimmen etc.

2.3 Peuters

Twee en half-jarigen zijn vaak al sterk op elkaar gericht. Gaandeweg verandert de aard van het samenspelen en delen ze speelgoed en ervaringen. Peuters hebben ook regelmatig de behoefte om alleen te zijn. In deze periode verandert veel: de taalontwikkeling (van losse woorden naar korte zinnen), bewegen wordt stabiel en kinderen worden handiger (kleine dingen pakken). Kinderen zijn voortdurend bezig om nieuwe kennis op te doen. Zelf doen is belangrijk op deze leeftijd. Peuters leren steeds beter om te gaan met veranderingen en onverwachte gebeurtenissen. Ze kunnen zelf steeds beter activiteiten plannen en overzien en ze krijgen steeds meer inzicht in hun eigen rol.

Activiteiten

- *Rustig spel*

Zoals naar muziek en een verhaaltje luisteren, boekjes kijken en toekijken. Rustig zitten is ook een manier om allerlei indrukken te verwerken. Een nisje, hoekje, onderste deel van een open kast lenen zich hiervoor. Een 'zachte' zit- en leeshoek, bijvoorbeeld afgeschermd door een bank of kast is belangrijk.

Kinderen, met name op een verticale groep, hebben extra rustpunten op de dag nodig; creëer deze!

- *Grof-motorisch spel*

Op deze leeftijd bewegen de kinderen veel. Zo oefenen ze hun spieren en krijgen ze meer controle over hun bewegingen. Ergens overheen klimmen of onder kruipen zijn populaire bezigheden. Een parcours is snel gemaakt met bestaand meubilair. Rennen en fietsen doen ze graag. Zorg voor een afgebakende ruimte, bijvoorbeeld een hal, gang, buitenruimte. De baby's mogen hier geen last van hebben! Een speelhuis met meerdere functies is heel aantrekkelijk om te klimmen, verstoppen, maar ook voor fantasiespel. Het moet op twee plaatsen toegankelijk zijn, zodat de doorstroming plaatsvindt.

- *Ontdekkingsspel*

Ook wel expressiespel genoemd. Het is de verzamelnaam van activiteiten met materialen als water, zand, verf en klei. Ook binnen kan er met water en zand gespeeld worden. De ruimte (waterbestendige wand en vloer etc.) moet hier wel voor geschikt zijn; bij voorkeur waar geen andere activiteiten plaatsvinden. Een atelier (of hoek daarvoor) dat speciaal is ingericht voor creatieve activiteiten is ideaal. Het mag vies worden en de kinderen kunnen werkstukken laten staan.

- *Constructiespel*

Bouwen met blokken en duplo is. Zorg voor een afgeschermd ruimte voor de kruipers die de bouwwerken kunnen omgooien.

- *Fantasiespel*

Vanaf 2,5 jaar wordt fantasiespel steeds belangrijker. Voorwerpen krijgen een andere functie: twee stoelen worden een trein, maar ook vaders en moeders spelen is geliefd. Voor verkleed- of toneelspel kun je een gordijn ophangen (dat daarna weer onderdeel van de ruimte wordt). Een poppenhoek kun je inrichten met kant-en-klaar spelmateriaal, maar ook met echte voorwerpen als een afwasborstel, handdoeken, echte bekertjes etc. Ook deze hoek weer afschermen. De hoek moet groot genoeg zijn om vier kinderen tegelijk te laten spelen.

- *Sociaal contact*

In deze fase vindt een duidelijke ontwikkeling plaats in sociaal gedrag. Vanaf drie jaar ontwikkelen zich al duidelijke vriendschappen. De groepsruimte moet zo worden ingedeeld dat kinderen alleen, maar ook samen kunnen spelen. In een ruimte waar genoeg verschillende speelmogelijkheden zijn, blijkt dat kinderen minder vaak ruzie hebben. Zowel bij het kiezen van het spelmateriaal als bij de inrichting is het goed om rekening te houden met de achtergrond van kinderen.

- *Eten en drinken*

De maaltijd vormt een vast onderdeel van het dagprogramma. Meestal wordt gegeten in de groepsruimte. Dit betekent vaak dat kinderen onderbroken worden in hun spel. Dit neemt vaak veel tijd in beslag. Je kunt dit voorkomen door te eten buiten de ruimte waar de meeste spelactiviteiten plaatsvinden (eetkeuken, speelhal) als hier ruimte voor beschikbaar is. Of de tafels zo plaatsen dat de spelactiviteiten door kunnen gaan of dat gemaakte materialen en/of gebruikte spullen kunnen blijven liggen.

- *Buitenruimte*

Voldoende uitdaging door middel van niveauverschillen, waarop kinderen kunnen klimmen etc., maar ook de natuurbelevingsvisie kan een uitgangspunt zijn. Verschillende activiteitenplekken zijn belangrijk om groepsspellen - zoals voetbal en tikkertje - te spelen tot een rustige plek waar de kinderen zich terug kunnen trekken.

2.4 Verticale groepen (alle kinderen samen)

In een verticale groep moet de variatie in speelplekken tegemoet komen aan de behoeftes van alle leeftijden. Belangrijk is dat alle leeftijdscategorieën voldoende speelplekken, terugtrekplekken en materiaal hebben. Typerend voor een verticale groep is dat naarmate er in de groepsruimte meer speelplekken en terugtrekplekken zijn, de kinderen gevarieerder en meer spelen en zelfstandiger gedrag vertonen. Ook een duidelijk onderscheid voor jong en oud zorgt voor 'rust' in de groep. Vaak is er wel een box voor de baby's, maar geen andere specifieke plek voor baby's.

De buitenruimte wordt soms gezien als extra uitwijkmogelijkheid, waar bijvoorbeeld vooral de oudere kinderen kunnen spelen.

Op een verticale groep is het handig om meer slaapruidten (twee of meer) te hebben dan op bijvoorbeeld een babygroep. Uit onderzoek blijkt³ dat pedagogisch medewerkers om reden van rust altijd voor tenminste twee slaapkamers kiezen, waarbij een deel van hen voorkeur heeft voor een babyslaapruidte voor elke groep apart. Terwijl de peuters van meerdere groepen samen een slaapruidte delen. Sommige kiezen ook voor 'verticaal slapen'. Daarmee kunnen baby's verdeeld worden over beide slaapruidten.

Tip: gebruik de ruimte zo flexibel mogelijk. Als de kleintjes slapen kun je hun ruimte (box, afgeschermd hoek) goed gebruiken om bijvoorbeeld een klein parcours voor de grotere kinderen neer te zetten.

Kortom

In verticale groepen is het belangrijk aparte (afgeschermd) speelplekken te maken voor de jongste kinderen en plekken voor de oudere kinderen. Maar laat kinderen van verschillende leeftijden ook samen spelen/activiteiten doen. Dit is de meerwaarde van een verticale groep!

Een verticale groep vraagt om meer verschillende spelactiviteiten dan een horizontale groep.

Een goede situering van de buitenruimte ten opzichte van de binnenruimte is belangrijk om overzicht te houden en snel van de ene naar de andere ruimte te kunnen gaan, indien nodig.

In sommige periodes zijn er juist meer oudere of jongere kinderen in een groep. Pas de inrichting van de ruimte hierop aan. Haal bijvoorbeeld bij weinig baby's, specifiek babymateriaal weg.

Tip: evalueer regelmatig de indeling en het gebruik van je ruimte en de materialen!

---

³ 'Gebouwen voor kinderopvang onder de loep', Ed Hoekstra, Yvonne de Kort, Ine van Liempd. Uitgeverij Thoth, Bussum, 2006

3. Herinrichtingsplan

Bij het maken van een herinrichtingsplan is het goed om telkens na te gaan: komt dit overeen met onze pedagogische visie (*zie ook 'Speciaal (voor) Verticaal' / instrument: Pedagogische visie: pedagogisch beleid en verticaal werken*).

Een verticale groep heeft een andere inrichting en andere materialen dan een horizontale groep. In een verticale groep is het belangrijk aparte (afgeschermd) speelplekken te maken voor de jongste kinderen en plekken voor oudere kinderen. Maar zorg ook voor plekken waar kinderen van verschillende leeftijden samen kunnen zijn. Dit kan in de groepsruimte, maar ook in het hele gebouw (open deuren beleid). Een verticale groep vraagt om meer en een grotere diversiteit aan spelactiviteiten dan een horizontale groep.

3.1 Fasen herinrichtingsplan⁴

De leidinggevende is over het algemeen verantwoordelijk bij het opzetten van een herinrichtingsplan. In de voorbereidingsfase kan hij/zij een (herinrichtings)commissie samenstellen. Een commissie bestaat bijvoorbeeld uit pedagogisch medewerkers en de leidinggevende zelf.

Het is verstandig om herinrichting planmatig aan te pakken en de kwaliteit, het budget en de plannen nauwkeurig in de gaten te houden. Daarvoor kun je het activiteitenplan (par. 3.2) gebruiken.

Een herinrichtingsproject kan bestaan uit de volgende fasen:

1. Voorbereiding

- Checklist inrichting en materialen invullen (bijlage 1)
- Randvoorwaarden vaststellen
- Een inrichtingscommissie instellen
- Inspraak van team (en ouders) vormgeven
- Planning maken

2. Programma van eisen opstellen

- Wensen en randvoorwaarden formuleren

3. Het plan vaststellen

- Indeling/ontwerp van ruimte maken
- De benodigde (inrichtings)materialen vaststellen
- Begroting maken

4. Uitvoering

- Wie, wat, waar en wanneer?
- Offertes aanvragen
- Definitief plan vaststellen
- Inventaris en materialen bestellen
- Herinrichten van ruimte

---

⁴ 'De stoelendans: ruimten inrichten voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen', Ine van Liempd en Ed Hoekstra, NIZW, 2000

5. *Evaluatie*

- Is het werkbaar voor de pedagogisch medewerkers?
- Zijn er voldoende gevarieerde speelplekken voor alle kinderen?
- Zijn er voldoende materialen voor alle leeftijden?

Stel, indien nodig, het herinrichtingsplan bij.

3.2 Herinrichtingsplan ontwikkelen

Na het invullen van de checklist inrichting en materialen (bijlage 1) heeft de leidinggevende samen met het team bepaald aan welke onderdelen te gaan werken.

Bij een herinrichtingsplan ga je uit van de bestaande ruimte!

Tip: Houd het klein. Prioriteer! Begin bijvoorbeeld met een hoek of lokaal.

Zoek naar kansen en ga zoveel mogelijk uit van bestaande middelen.

Een inrichtingsplan kan bestaan uit de volgende onderdelen:

1. *Activiteitschema maken*

Stel aan de hand van je checklist vast welke activiteiten je wilt laten plaatsvinden in de ruimte. Maak hierbij de verdeling in rustige en drukke, natte en droge activiteiten.

2. *Activiteitenplekken samenstellen*

Welke activiteiten zijn op een plek te combineren en welke bij voorkeur niet.

3. *Hoe groot moet elke activiteitenplek worden?*

Ga dan bij elke plek na hoe groot deze zou moeten zijn en of dit haalbaar is binnen je bestaande ruimte. Kinderen spelen meestal in groepjes van twee tot vier/vijf kinderen. Observeer hierbij de kinderen en het gebruik van de ruimte goed!

4. *Welke plek in welke ruimte?*

Kies je voor open deuren beleid of niet (*zie ook 'Speciaal (voor) Verticaal' / instrument Dagprogramma*).

Welke plekken moeten in de groepsruimte komen en welke elders in het gebouw (indien je over andere ruimten kan beschikken), zoals speelhal, atelier etc. Wees hierbij creatief: een stukje gang kan prima voor een bouwhoek worden gebruikt.

Ga na welke plekken bij elkaar kunnen liggen en welke niet. Houd daarbij rekening met rustig, droog en nat.

5. *Welke (inrichtings)materialen zijn nodig voor elke activiteit*

Maak een lijstje per activiteit van materialen die nodig zijn voor de inrichting. Bijvoorbeeld voor de poppenhoek is nodig: een lage kast, vloerkleed (afmetingen), een laag tafeltje, twee stoelen, poppen etc.

6. *Een plattegrond van de ruimte-indeling maken*

Teken een plattegrond (schaalgrootte is niet noodzakelijk / indien mogelijk prettig) met daarin de vaste en niet verplaatsbare elementen. Ook de deuren en ramen teken je erin. Ga daarna met de losse elementen schuiven. Zorg dat er voldoende loopruimte overblijft.

7. *Slaapruimte*

Maak een plan en houd rekening met de aandachtspunten hierboven genoemd.

8. *Regelmatig kritisch de ruimte bekijken*

Als de ruimte (opnieuw) is ingericht, evalueer dan eens per maand. Doe dit kritisch. Bekijk het ook eens op kindhoogte. Pas daarna eventueel opnieuw de inrichting aan.

Als je meer informatie nodig hebt dan verwijzen we je naar de lijst met suggesties om verder te lezen (hoofdstuk 5: Meer lezen en verder aan de slag).

4. Geraadpleegde bronnen

Hoekstra, E., Kort, Y. de & Liempd, I., van
Gebouwen voor kinderopvang onder de loep
Uitgeverij THOTH Bussum, 2006

Liempd, I., van & Hoekstra, E.
De stoelendans: ruimten inrichten voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen
NIZW, 2000

Singer, E. & Kleerekoper L.
Het Pedagogisch kader kindercentra 0 - 4 jaar
Elsevier Gezondheidszorg, Maarssen 2009

5. Meer lezen en verder aan de slag

Deze lijst bevat een selectie van instrumenten, trainingen/workshops, literatuur en websites, en pretendeert niet volledig te zijn.

Instrumenten

Boon-van Duyn, A. en Brandenburg-Klaassen N. (red.)

Zelfevaluatie Coaching en Beoordeling

Instrument ter bevordering van de kwaliteit van het aanbod in kinderdagverblijven

Publicatie te downloaden via website www.nji.nl, 2010

NJi, Nederlands Jeugdinstituut

Video: Spelen met ruimte: Het inrichten van leefruimten in kindercentra

Deze videofilm gaat over de invloed die de indeling en inrichting van de ruimten in kindercentra kan

hebben op kinderen. Er wordt apart aandacht besteed aan respectievelijk baby's, peuters en

schoolkinderen. De film is te gebruiken door kindercentra om inspiratie op te doen voor de inrichting.

Er wordt een goed beeld gegeven van de gang van zaken in een kinderdagverblijf, een peuterspeelzaal of een centrum voor buitenschoolse opvang. VHS, 14 minuten.

www.nji.nl

JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding

DVD: 'Speciaal (voor) verticaal'

Op deze DVD staan zes films met situaties uit de dagelijkse praktijk van de kinderopvang in verticale groepen. Iedere film behandelt een thema waar pedagogisch medewerkers op verticale groepen mee te maken hebben.

De films zijn bedoeld om met elkaar in gesprek te gaan en om inspiratie op te doen. Een waardevolle bijdrage om de pedagogische kwaliteit van de verticale groep te versterken!

Juni 2011

Trainingen/workshops

AKTA, onderzoeks- en adviesbureau voor ruimtegebruik

Ruimten maken: training inrichting kindercentra voor managers

Een training over het pedagogisch inrichten van kindercentra. In vier bijeenkomsten van een dag leren

locatiemanagers hoe zij pedagogisch medewerkers op dit onderwerp kunnen coachen, scholen en

inspireren. Er is een virtuele gereedschapskist die leidinggevend en medewerkers hierbij als hulpmiddel

kunnen gebruiken

www.akta.nl

JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding

Inspelen op verticaal

De training 'Inspelen op verticaal' bestaat uit 3 bijeenkomsten, waarin het versterken van de kwaliteit op verticale groepen centraal staat. De training is opgebouwd rondom de 3 pedagogen van Reggio Emilia; de groep, de volwassene en de ruimte/dagprogramma

www.jso.nl

Radius Nederland, opleiding en training

Training: De 4 opvoedingsdoelen in relatie met de ruimte

In deze training wordt ingegaan op de invloed die de inrichting van de ruimte heeft op het werken met de vier opvoedingsdoelen.

www.radiusnederland.nl

Literatuur en artikelen

Curtis, D. en Carter, M.

Leven en leren met kinderen. De groepsruimte als pedagoog.

Elsevier gezondheidszorg. ISBN 9789035232303, 2010

Hoekstra, E., de Kort, Y. & Liempd, I. van

Gebouwen voor kinderopvang onder de loep.

Bussum: Thoth, 2006

Liempd, I. van en Hoekstra, E.

De stoelendans. ruimten inrichten voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

2e herziene druk, NIZW, Utrecht, 2002 ISBN: 90 5050 779 4

Liempd, I. van, Hoekstra, E

Van visie naar ruimte. Handleiding voor afstemming van accommodaties in de kinderopvang op de pedagogische visie

Waarborgfonds Kinderopvang / AKTA, Onderzoeks- en adviesbureau voor ruimtegebruik, 2007

Liempd, I. van, Hoekstra, E. i.s.m. Netwerkbureau Kinderopvang

Bouwboek voor kindercentra

2011

Valck M. van

Doe-boek speeldideeën 0-4 jaar

Reed business. Maarssen, 2008

Websites

www.akta.nl

www.speelgoedadvies.nl

www.spelendwijzer.nl

Bijlage 1 Checklist inrichting en materialen

Voor je ligt een checklist om de inrichting en aanwezigheid van materialen in de verticale groepsruimte te 'checken'. Het is bedoeld als discussiestuk en als input voor een herinrichtingsplan.

Het kan op de volgende manier worden gebruikt:

- De pedagogisch medewerkers vullen het in 'als team' of individueel en vergelijken het daarna met elkaar.
- Bespreking met leidinggevende.
- Activiteiten worden vastgesteld.
- Daarna kun je het als input gebruiken voor het ontwikkelen van het herinrichtingsplan.

Hoe in te vullen?

- Neem een doorsnee dag voor ogen en vul het in.
- De lege vakjes kun je gebruiken om antwoord te geven met eventueel een toelichting.
- Maak een keuze, door bijvoorbeeld een top 3 of 5 te maken van onderwerpen waarmee je aan de slag gaat.
- Je kunt extra kolommen toevoegen of aanpassen.

Onderwerp	Aanwezig/niet aanwezig Hoe/waar/welke?	Actie ja/nee	Opnemen in herinrichtingsplan en reden daartoe	Wie/ tijdsplan
Inrichting 0 - 2 jaar				
<i>Specifiek baby's</i>				
Er is een hogere en lagere ligplek.				
Er is een afgeschermd ruimte voor de allerkleinste.				
Er is een goede stoel (met armleuningen) om te voeden.				
Er zijn beweegmogelijkheden (vrij oppervlak).				
Binnen en/of buiten zijn materialen om te klimmen, grijpen, harde en zachte materialen.				
<i>0 - 2 jaar</i>				
Er zijn activiteitenplekken voor de dreumesen. <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor druk spel (torens bouwen) ▪ voor rustig spel (boekje lezen, spelletje doen) 				
Er zijn mogelijkheden om sociaal contact op te bouwen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ met leeftijdsgenootjes ▪ met andere kinderen (jonger of ouder) 				
In en buiten de groepsruimte hebben wij verschillende hoeken, zoals: <ul style="list-style-type: none"> ▪ poppenhoek ▪ keuken ▪ constructiehoek ▪ etc. 				
De tafel(s) met aantal stoelen is voldoende.				
De kinderen kunnen rustig slapen.				
De kinderen slapen buiten.				
Binnen en buiten is ruimte om te hollen, met duwkaren te lopen etc.				
Buiten hebben wij verschillende activiteitenplekken.				

Onderwerp	Aanwezig/niet aanwezig Hoe/waar/welke?	Actie ja/nee	Opnemen in herinrichtingsplan en reden daartoe	Wie/ tijdsplan
Materialen 0 - 2 jaar				
<i>Specifiek baby's</i>				
Er is specifiek baby (speel)materiaal; zoals bekers om te stapelen, zachte ballen etc.				
Er is materiaal om te voelen, te bekijken en te horen.				
<i>0 - 2 jaar</i>				
Er is open speelgoed, zoals 'huishoudelijk' spel materiaal voor baby's, zoals plastic bekers etc.				
Er is constructiemateriaal, zoals blokken en duplo.				
Om tot rust te komen hebben wij materialen als puzzels, boekjes etc.				
Er is expressiespel, zoals water, zand, verf en klei.				

Onderwerp Inrichting 2 - 4 jaar	Aanwezig/niet aanwezig Hoe/waar/welke?	Actie ja/nee	Opnemen in herinrichtingsplan en reden daartoe	Wie/ tijdsplan
Er zijn activiteitenplekken voor kinderen van 2-4 jaar.				
Er is ruimte voor rustig spel, zoals lezen.				
Er is een plek voor grof-motorisch spel, zoals klimmen en rennen.				
Er is een plek voor ontdekkingsspel, zoals een bak met water en zand.				
Er is een plek waar met constructiemateriaal en waar met blokken gespeeld kan worden.				
Er is een fantasiehoek met verkleedspullen, poppenspel etc.				
Sociaal contact: er zijn plekken om met meerdere kinderen te spelen en die uitnodigen tot samenspel.				
Er is een ruimte waar kinderen kunnen eten en drinken.				
Er zijn tafels en stoelen om te eten en drinken, maar ook om activiteiten aan te doen.				
Buiten zijn er voldoende en verschillende activiteitenplekken.				
Buiten is voldoende uitdaging.				
Buiten is voldoende ruimte voor groepsspelen.				

Onderwerp	Aanwezig/niet aanwezig Hoe/waar/welke?	Actie ja/nee	Opnemen in herinrichtingsplan en reden daartoe	Wie/ tijdspad
Materialen 2 - 4 jaar				
Er zijn voldoende materialen voor rustig spel, zoals boekjes, puzzels, gezelschapsspelletjes.				
Er zijn voldoende materialen voor grof-motorisch spel, zoals fietsjes, speelhuis etc.				
Er is voldoende materiaal voor creatieve activiteiten, zoals verf, papier, wasco etc. We hebben een atelier (of hoek).				
Er is voldoende constructiemateriaal, zoals knex, duplo/lego.				
Er is voldoende materiaal voor fantasiespel, zoals verkleedkleden, poppenkast(poppen), echte voorwerpen zoals afwasborstel, pannen etc.				

Onderwerp	Aanwezig/niet aanwezig Hoe/waar/welke?	Actie ja/nee	Opnemen in herinrichtingsplan en reden daartoe	Wie/ tijdsplan
Specifiek verticaal (samen 0-4 jaar)				
Voor alle kinderen tegelijk is er voldoende ruimte.				
Er zijn verschillende hoeken, waar voor alle kinderen 'iets te halen' valt.				
Voor alle leeftijden zijn voldoende materialen.				
Voor alle kinderen tegelijk zijn voldoende rustige en beweegplekken.				
Er zijn voldoende rustige slaapplekken (als de baby's en de dreumesen/peuters tegelijk slapen).				
De binnenruimte is flexibel genoeg om voor verschillende doeleinden te kunnen gebruiken.				
De buitenruimte is flexibel genoeg om voor verschillende doeleinden te gebruiken.				

Door Karlijn van de Wier

Hoekjes maken, prikkels doseren en op de knieën door de ruimte. Het 'pedagogisch inrichten' is een steeds vaker besproken onderwerp in de kinderopvang. Een goede inrichting van verblijfsruimtes voor kinderen is dan ook van groot belang, mede omdat de inrichting ondersteunend kan zijn aan de opvoeding.

Ondersteunend pedagogisch inrichten

De ruimte als derde opvoeder.' Toen de pedagogiek uit de Italiaanse plaats Reggio Emilia in Nederland veel aandacht kreeg, moet deze uitspraak ook aan bod zijn geweest. Toch is van dit principe in veel kindercentra niet veel terug te zien. Inmiddels is er op meer vlakken aandacht gekomen voor de ondersteunende werking van de inrichting van de verblijfsruimte van kinderen. In het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar (voorheen Curriculum Kinderopvang) wordt een heel hoofdstuk besteed aan de indeling en inrichting van de buiten- en binnenruimtes in kindercentra (Singer & Kleerekooper, 2009). Ook de VVE-cursussen houden zich bezig met de inrichting van de binnenruimtes. Met de integratie van peuterspeelzalen in de kinderopvang komt die cursusinhoud in steeds meer kindercentra aan bod.

De kinderopvang en de vraag naar kwaliteit is enorm gegroeid. De professionalisering in de kinderopvang, die met de groei een eis is geworden, vraagt ook om implementatie van al de opgestelde pedagogische beleidsstukken. Deze willen we graag terugzien in de dagelijkse praktijk.

De inrichting van de ruimte is een van de opvoedingsvoorwaarden waaruit heel concreet een pedagogische visie naar voren komt. De ruimte speelt dan ook een belangrijke rol in het realiseren van de beschreven pedagogische visie in de

praktijk. Bedenk hierbij dat de pedagogische visie het belang van het zelfstandig ontdekken beschrijft, maar wat is de waarde daarvan als er weinig uitdaging op kindniveau aangeboden wordt en kinderen om stukken speelgoed moeten vragen?

De inrichting die 'miscommuniceert'

Evenals voor het pedagogisch handelen geldt ook voor de inrichting van de ruimte: als opvoeder voed je altijd op. Of je nu bewust aan het belonen bent om straffen te voorkomen, of wanneer je even tijd neemt voor de administratie, in beide gevallen zeg je iets over wat voor gedrag je van het kind verwacht. In het eerste geval wil je dat het kind het ongewenste gedrag niet meer vertoont; in het tweede geval wil je dat het kind in staat is zichzelf alleen te vermaken.

Met de inrichting van een ruimte geef je altijd een boodschap aan de kinderen, bewust of vaker onbewust. Kinderen worden uitgenodigd om te rennen in een open ruimte, of om het eigen spel te stoppen en aan te sluiten bij een ander als de hoekjes niet afgebakend zijn. Allebei zijn het belangrijke pedagogische waarden voor achtereenvolgens de grofmotorische en sociale ontwikkeling. Echter, als opvoeders liever zien dat grofmotorisch spel buiten plaatsvindt, dan ondersteunt de inrichting de pedagogische visie niet. Hetzelfde geldt voor de situatie waarin opvoeders kinderen willen leren om zich

OKTOBER 2010 ■ PIP 23

langer op hun eigen spel te concentreren, terwijl ze worden afgeleid door ander spel.

Dergelijke vormen van miscommunicatie in de inrichting leiden tot het corrigeren van het spelgedrag van de kinderen door opvoeders: 'niet rennen op de groep' en 'kijk eens met welk werkje je eigenlijk bezig was'. Het geeft kinderen geen goed gevoel over hun spelgedrag en kost opvoeders onnodig tijd en energie die beter op een andere manier geïnvesteerd kan worden.

Ondersteunend pedagogisch inrichten

Wat zou er in de genoemde voorbeelden concreet kunnen veranderen, zodat men zou kunnen spreken van 'ondersteunend pedagogisch inrichten'? De open ruimte kan in grootte beperkt worden. Daarnaast kan het maken van uitdagende en duidelijke speelplekken de behoefte om te rennen verminderen, omdat kinderen op een andere manier uitgedaagd worden. Ook is het inrichten van een hoek voor grofmotorisch spel of een goed begaanbare plek buiten de groep een manier om in deze behoefte te voorzien.

Voor wat betreft de concentratieboog in het spel, spelen kinderen gericht en geconcentreerder als de ruimte in duidelijke hoekjes is opgedeeld. Een kind wordt minder snel afgeleid door wat er in de omgeving gebeurt en kan zich focussen op zijn eigen spel. In grote lijnen gaat het er bij het ondersteunend pedagogisch inrichten om het spelgedrag van kinderen te reguleren en stimuleren. Kinderen hebben regulaties ofwel begrenzingen in hun spel nodig om de concentratie vast te kunnen houden en zich emotioneel veilig te voelen. Het is echter ook belangrijk om kinderen uit te dagen in hun spel, zodat zij uitgenodigd worden om nieuw spelgedrag te proberen. Beide factoren werken ook samen, want een kind gaat gemakkelijker over tot nieuw spelgedrag wanneer het zich emotioneel veilig voelt om die ontdekkingstocht aan te gaan en het duidelijk is dat het spel op die plek mag plaatsvinden.

Eerdere kwaliteit in de kinderopvang

Van de beschreven situaties waarin miscommunicatie plaatsvindt, vormen geen uitzondering in de kinderopvang. De inrichting is vaak door de jaren heen als vanzelfsprekend ontstaan. Daarnaast zijn ook (brand)veiligheidseisen en Arbo-normen bepalend geweest voor de inrichting, evenals veranderende visies en prioriteiten. Betekent deze nieuwe kennis van het ondersteunend pedagogisch inrichten dat ruimtes voor kinderen eerder pedagogisch onverantwoord ingericht waren? Nee. De kinderopvang wordt al jaren door allerlei werkgroepen en instanties besproken, gevolgd en gecontroleerd: kinderen worden veilig en met goede zorgen opgevangen en hebben een scala aan speelgoed en activiteiten waarmee zij zich kunnen ontwikkelen. Kindercentra besteden in het algemeen

aandacht aan een gezellige inrichting en voldoende spelmateriaal.

Het ondersteunend pedagogisch inrichten heeft echter meer te bieden. Het past bij deze tijd, waarin de implementatie van pedagogisch beleid en de kwaliteit van de kinderopvang centraal staan. Er is vernieuwde aandacht voor opvoedingsvoorwaarden in de professionele kinderopvang. Hiertoe behoort ook een goede, ondersteunende inrichting van de verblijfsruimte van kinderen.

De zoektocht naar kwaliteit en de kritische vragen die daarbij zijn gesteld, hebben geleid tot pedagogisering van de kinderopvang en nieuwe kennis van opvoeding. Met deze innovatieve kennis willen we kinderen optimale ontwikkelingskansen bieden. Temeer omdat kindercentra zo'n belangrijke rol zijn gaan spelen in onze huidige maatschappij. Daar komt bij dat de inrichting buitengewoon ondersteunend kan zijn aan de opvoeding, waardoor er voor zowel kinderen als opvoeders een directe win-winsituatie ontstaat: de kinderen laten zich leiden door de inrichting en kunnen prettig spelen, opvoeders kunnen hun accenten in stimuleren en corrigeren verleggen.

Pedagogiek of esthetiek?

Het kritisch bekijken van de inrichting en daarbij aandacht hebben voor onder andere reguleren en stimuleren, heeft direct effect op het gedrag van de kinderen en daarmee op de opvoeders. Dit betekent niet dat een proces van herinrichting altijd gemakkelijk verloopt. Het vraagt van opvoeders om met een helikopterview naar hun ruimte te kunnen kijken. Een frisse blik en het stellen van kritische vragen hoort daarbij en daarmee samenhangend het openstaan voor nieuwe, soms onconventionele ideeën. Hier en daar zal afstand genomen moeten worden van jarenlang gehanteerde opvattingen. Opvoeders dienen in hun rol van professional te kunnen kruipen en zich af te vragen wat het beste is voor de kinderen. Wat is bijvoorbeeld de reden van de plaatsing van speelgoed, ten opzichte van het verwachte spelgedrag van de kinderen? Lastige punten om te overwinnen zijn de verschillende opvattingen en meningen over inrichten, waarbij te allen tijde het belang van het kind centraal moet staan. Dit betekent overigens niet dat opvoeders geen goede eigen plek verdienen in de ruimte!

Daarnaast vraagt een nieuwe inrichting nogal eens om een afweging te maken: pedagogiek of esthetiek? In de praktijk blijkt het vaker niet dan wel mogelijk om alle gewenste hoeken te creëren in een ruimte. Soms lukt dit wel als er ingeleverd wordt op de esthetiek. Een voorbeeld is het dwars plaatsen van een bank, waarbij deze met de rug richting de deuropening staat: niet esthetisch verantwoord, maar wel een goede pedagogische terugtrekplek. Soms moet iets ingeleverd

“Uit de inrichting van een ruimte komt de pedagogische visie naar voor”

worden om het gewenste resultaat te bereiken. Een voorbeeld daarbij is opvoeders die ‘moeten omlopen’ om de keukens te bereiken, opdat de kinderen een veilig afgebakende speelplek erbij hebben. Ten slotte zal men moeten wennen aan de nieuwe (werk)situatie. Spullen op een andere plek, een nieuwe aanblik... Opvoeders hebben soms moeite om de waarde van de nieuwe inrichting te zien, want hoe die bank eerst stond was mooier en dat omlopen is ook niet fijn. Het kan dan helpen om naar het spelgedrag van de kinderen te kijken, waarin de winst terug te zien is.

Pedagogisch interieuradvies

Kinderopvangorganisaties doen er – zoals duidelijk mag zijn – niet slecht aan, om zich te laten adviseren omtrent het ondersteunend pedagogisch inrichten. Het is een intensief proces waarbij aandacht voor het spelende kind centraal staat. Het gaat erom eens kritisch naar de gehele inrichting te kijken en te bedenken welke pedagogische opvattingen daaronder schuilgaan. Daarbij is het belangrijk dat opvoeders ook na het (her)inrichten weten waarom de indeling als zodanig gekozen is. Wanneer zij ook uit zichzelf kunnen inspelen op veranderende situaties, kan de inrichting steeds opnieuw afgestemd worden op de doelgroep. Juist de onderbouwing, de dialoog en de onderlinge vragen tussen opvoeders zijn van grote waarde om te komen tot een inrichting die werkt voor die groep. Concreet betekent het werk van de pedagogisch adviseur dat deze aan de slag gaat met het helpen van opvoeders om de ruimte te ‘lezen’ en deze congruent aan de pedagogische visie te maken. Er wordt gelet op de aanwezigheid van voldoende uitdaging en dosering daarvan. Het afbakenen van de ruimte in duidelijke, uitnodigende speelhoeken. Tevens wordt er gelet op de mate waarin de ruimte van de kinderen is, of zij zelfstandig hun weg kunnen vinden in de ruimte en deze op hun niveau aanspreekt. Met het inrichten van de ruimte op kindniveau kan zowel de fysieke hoogte van het kind bedoeld worden, als het ontwikkelingsniveau waarop het zich bevindt. Tot slot komt het aanbieden van de juiste balans tussen prikkeling en rust aan bod. Overigens zit de grootste investering in de gewinning, dialoog en de energie die dit vraagt, in plaats van in een financi-

eel budget. Veel kindercentra beschikken over voldoende spelmaterialen en meubilair om de ruimte ondersteunend pedagogisch in te richten. Sterker nog, geregeld komt er spel materiaal tevoorschijn dat vergeten of kwijt was. Soms is de aanschaf van enkele (richtinggevende) stijlelementen een voorwaarde om de inrichting overtuigend neer te zetten. In combinatie daarmee zijn een juiste dosering van het spel materiaal en een uitnodigende presentatie vaak voldoende om het gerichte en geconcentreerde spelgedrag op te roepen, waartoe we een kind willen stimuleren. *

KARLIJN VAN DE WIER is hbo-pedagoog. Zij behaalde de tweede plaats in de landelijke scriptieprijs kinderopvang en heeft nu haar eigen bedrijf in ondersteunend pedagogisch inrichten: Vivifier.nl

LEES MEER: Bartels, L., Liempd, I. van, Hoekstra, E. (red.) (2000). *De stoelendans: ruimten inrichten voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen*. Utrecht: NIZW.

Eijkelen, M. van (1995). *Leren in kindercentra. De individuele ontwikkeling van het kind*. Rijswijk: Nijgh & van Ditmar.

Hoekstra, E., Kort, Y. de, Liempd, I. van (2006). *Gebouwen voor kinderopvang onder de loep*. Bussum: Toth.

Hopman, M. (red.) (1996). *Opvoeden in kindercentra. Visies, wetenschappelijke ontwikkelingen en praktijk*. Utrecht: de Tijdstroom.

Liempd, I. van, Hoekstra, E. (2007). *Van visie naar ruimte. Handleiding voor afstemming van accommodaties in de kinderopvang op de pedagogische visie*. Utrecht: Waarborgfonds.

Singer, E., Kleerekoper, L. (2009). *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg. (Hieruit hoofdstuk 9: ‘Indeling en inrichting van de buiten- en binnenuimtes’)

Verschuur, A., et al. (2006). *Professionele opvang gevraagd. Geschiedenis van de Nederlandse kinderopvang*. Den Haag: Stichting Geschiedschrijving Kinderopvang.

OKTOBER 2010 ■ PIP 25

